

Зашто нема побуне?

Пише: Александар Дунђерин
уторак, 22 април 2008 23:34



Средином деведесетих година прошлог века у "Књижевним новинама" покренута је, чинило се на први поглед зачуђујуће неактуелна тема "За и против постмодернизма". Наиме, те 1996. године стилске тенденције у светској уметности јасно су наговештавале да се у литературу враћа "велика нарација", непатворена емоција, катарза, да књижевност поново постаје заинтересована да акцентује етичке проблеме, да на један разумљивији начин проговори о ужасу свакодневице у којој, на ивици егзистенције, живи армија обесправљених људи. Те тенденције нису тада, не бар као доминантне, запљуснуле српску књижевност.

Разлог томе, с једне стране, налази се у чињеници да су у то време водећи српски књижевни кругови испровоцирали сукоб између такозваних "прорежимско-патриотских" писаца (традиционалисти) и наводно проевропски оријентисаних књижевника (постмодернисти). Међутим, са друге стране, сасвим је очигледно да од распада СФРЈ у Србији није постојала јасно дефинисана културна политика, а уколико је држава не створи, последица неће бити настанак једне деполитизоване књижевности, него стварање једног празног простора који ће кад-тад попунити нека другачија културна политика. А то се управо и догодило у другој половини деведесетих, када су у уметности речи победили, надахнути финасијском помоћи "Сорос фондације" они писци којима је постмодерни херметизам био потребан да уметнички замаскирају мазохистичко аплаудирање НАТО бомбама.

ОПЕРАЦИЈА ВИДОЈКОВИЋ

Због тога не треба да чуди што се, упркос чак и тенденцијама у европским књижевностима, српски "еврореформски" писци и током прве деценије 21. века згражавају над традиционалним вредностима, презиру Историју, што у актуелној књижевној продукцији Србије не доминира струја која ће у литератури потенцирати оне теме којима се уметност одвајкада радо хранила, а што је српским писцима у блиској прошлости било надхват руке и пред очима – неправда, несрећа, патња, ратови, убијања, бомбардовање, сав морални кал у које је друштво постепено тонуло, и последњих година у њему се удавило. Управо је недостатак државне културно-политичке акције разлог томе што српски писци нису искористили ту ретку прилику да, инспирисани страхотама којима су били сведоци, ударе шамар успаваним становницима планете, да укажу на неопходност револуционарног моралног прочишћења колективне свести.

Зашто нема побуне?

Пише: Александар Дунђерин
уторак, 22 април 2008 23:34

Прва последица непостојања државне културне политике било је лансирање једног полуписменог писца, и свакако недовољно образованог младића у центар књижевних збивања. Реч је, наравно, о Марку Видојковићу, који, потпомогнут невладиним сектором, разним фондацијама, моћним медијима (пре свих Б92) и заплашеним проучаваоцима књижевности замало није номинован за Нинову награду. Разум је тада ипак превладао, пре свега зато што је било очигледно да је творац "Канџи" неталентован писац који је одређеним групацијама, које о Србији ништа добро нису мислиле, послужио за "уметничко" уобличавање веома јасних политичких исказа који су за циљ имали да се, како у иностранству, тако и у земљи, створи изразито неповољно мишљење о држави и народу који у њој живи; а да писци, попут Видојковића, који о томе сведоче добију епитет младих бунтовника, без обзира на то колико парадоскално деловало да свој бунт против, у овом случају "режима" Слободана Милошевића исказују скоро пет година након доласка "демократских снага" на власт.

Међутим, основни проблем Видојковићевог стваралаштва, чији је репрезент свакако роман "Канџе", јесте тај што његови текстови никако у естетском смислу не могу да се подведу под појам књижевне уметности. Видојковићева једноставност и једнозначност фабуле, црно-бела карактеризација ликова и типизарани јунаци, те техника приповедања који подсећа на језик новина и политичких манифеста, те у идејном слоју дела недопустива тенденциозност, дегутантно пљување по неистомишљеницима које би аутор најрадије повешао по бандерама, сведоче да је Милан Видојковић, и пре објављивања свог дела, уместо пет минута славе одабрао два минута мржње. А када писац ствара испуњен мржњом, онда не треба да чуди што је и његово дело прожето бесом и што обилује општим местима и фразама помоћу којих ниједан текст није у стању да се преточи у уметнички дело.

Нажалост, мало је било оних водећих критичара који су тада, попут, рецимо, Слободана Владушића, називајући га неталентованим писцем, храбро изјавили: "Ко од књижевности тражи да буду једноставне као новине, нека настави да чита новине."

ТАБЛОИДИЗАЦИЈА ИСТОРИЈЕ

Међутим, критичари који су се, попут поменутог Владушића, слатко смејали неумешним покушајима Марка Видојковића, вероватно нису слутили да ће након неколико година задати образац писања "књижевности једноставних као новина", не само постати доминантан у српској литератури, него да ће му се приклонити и неки озбиљнији писци. Један од њих свакако је и Игор Маројевић, уредник "Лагуне", који је у свом најновијем делу "Шнит" наставио да на знатно перфиднији начин разрађује већ поменути актуелни

Зашто нема побуне?

Пише: Александар Дунђерин
уторак, 22 април 2008 23:34

идеолошки образац писања, заогрћући га у једну постмодернистичку матрицу.

Ближе одређујући ” Шнит” као ” роман-таблоид“ и доследно поштујући начела историографске метафикције, Игор Маројевић покушава да се на ” оригиналан“ начин поигра са прошлшћу, идеологијама, људским судбинама, па чак и са парадигмом мултикултуралности, захваљујући којој је и добио донације да у замковима Шпаније ради на стварању свог пројекта који би, акцентујући међунационалне односе у ратним околностима, требало да представља скроман допринос спровођењу концепта политичке коректности у заосталим друштвима каква, наводно, чине Балкан. Резултат овога експеримента јесте тек рапсодија бесмисла, откуцана прстима аутора који покушава да савлада, а потом чак и надогради, безуспешно, основне принципе на којима почива постмодернистички текст.

Дело Игора Маројевића тематизује Други светски рат, немачку окупацију Југославије, стварање НДХ на територији данашњег Срема и сукоб различитих идеологија на ратом захваћеном подручју. Имајући у виду основне тематско-мотивске одреднице Маројевићевог остварења, назив романа могао би да се тумачи и као успешна метафора прекрајања граница, кидања меса, али и као метафора људског тела, сведеног на крој, униформу; отуда се, на први поглед, и додељивање једне од главних улога Хугу Босу, творцу и овлашћеном произвођачу нацистичких униформи, између осталог и црних СС ” алгемајновки“, чини смисленим. Међутим, иако се у ” Шниту” наслућује да у вртлогу рата свако, мора бар понешто да изгуби (идентитет, људскост, живот), страдање јунака, наговештено већ насловном метафором, није условљено ни националном припадношћу ликова, нити њиховим идеолошким ставовима, чак није ни производ зверстава која се чине у сваком рату, већ је последица низа апсурдних ситуација и немотивисаних догађаја. Вихори рата немају никакве везе са смрћу јунака у ” Шниту” – за њихову трагедију одговорно је српско лудило. Како роман одмиче, тако и читалац сазнаје да су у НДХ највеће жртве Хрвати и Немци, а њихови џелати поједини Срби.

Уметничка слобода ипак не може да буде дов оља н разлог за изречене несувислости, не може да представља оправдање за неодговаран однос према теми (историји и идеологији), јунацима, стилу, коначно, према, читаоцима; за такав однос потребан је заиста снажан естетски аргумент. А њега аутор очигледно жели да потражи у форми романа таблоида. Иако је испуњен мноштвом новинских исечака, вести и репортажа, истина апсурдних и гротескних, ” Шнит”, међутим, не садржи ни делић фељтонистичког, изузимајући, евентуално, питак и разумљив језик, једноставну реченичну конструкцију и лексику ослобођену било какве метафоричности и поетичности. Наравно, овакав језик последица је покушаја да се опонаша публицистички стил, а одређене неправилности на језичко-стилском плану, чак и када се сукобљавају са правописно-граматичким правилима српског језика, правдају се чињеницом да је читав ” Шнит” заправо

Зашто нема побуне?

Пише: Александар Дунђерин
уторак, 22 април 2008 23:34

фингирани роман таблоид, у којем су, ваљда по правилима тог жанра, мањкавости нужност.

Роман-таблоид послужио је Маројевићу као изговор за искривљавање историјских чињеница, али и као оправдање за разрачунавање са Историјом и Идеологијом, те за покушај приморавања читаоца да се суочи са мрачном прошлошћу и да прихвати концепт "политичке коректности". Нажалост, у сукобу аутора са мрачном прошлошћу страдала је најпре прича, а затим и јунаци који бауљају кроз странице романа потпуно несвесни својих деловања и смисла постојања, карактеролошки необликовани, типизирани, тек скицирани, и то у црно-белој техници, чинећи социјално и психолошки немотивисане поступке; потпуно неупечатљиви и бледи, они на крају романа губе и своја имена и добијају шифре у виду слова, поређених по абecedном реду.

"Шнит" је, дакле, како је мањи део храбрије књижевне критике закључио, "лоше скројено парче", вероватно налик оној књизи коју је написао јунак романа Новак Маричић, књизи "коју неће схватити ни традиционалисти ни авангардисти". С том разликом што је Новак своје дело морао да објави о личном трошку и да га, такође о личном трошку, пласира у неколико папирница, док Маројевићеве приповедачке опусе финансирају многе институције и организације, а по службеној дужности их читају "књижевни критичари".

Роман Игора Маројевића остаће заборављен, пре свега зато што је лоше написано дело, што представља један неуспешан покушај стварања нове естетске и културне парадигме која би требало да буде продужена рука једне нове идеологије; зато што ће и поводом стваралаштва Игора Маројевића неки релевантнији књижевни критичар приметити: "Ко од књижевности тражи да буде таблоидна, нека настави да чита таблоиде.". Али, све нас више управо то и чини, заборављајући да таблоид има једну опасну особину – он као појединачна вредност не опстаје, али утиче на вредносне судове читалаца.